

لیلة القدر خیر من الف شهر

عنوان بحث: «لیلة القدر»: حقیقت لیله- شب در آینه تشریع

حقیقت لیلة القدر در آیه قبل (و ما ادریک لیلة القدر) در پرده ابهام و اجمال است و اشاره به «لیلة القدر» در ابتدای آیه شریفه «لیلة القدر خیر من الف شهر» در واقع بیان حقیقت لیلة القدر به صورت تفصیلی است.

حقیقت لیله در نزد بندگان مبهم و ناشناخته است. پس خداوند از ایشان در این باب سؤال می فرماید «و ما ادریک» و آنگاه براساس علم و بصیرت خود به تشریح این حقیقت می پردازد. بدین معنی که این حقیقتی باطنی است که تنها با زبان وحی و از دیدگاه الهی قابل شرح و تفصیل است. بنابراین، نسبت آیه قبل به این آیه در ارتباط با مفهوم «لیلة القدر» نسبت اجمال به تفصیل است.

عنوان بحث: «خیر من الف شهر»: بیان شرافت و عظمت لیالی قدر

آیه شریفه «لیلة القدر خیر من الف شهر» پاسخی است به سوال «و ما ادریک ما لیلة القدر».

«آلف» برای بیان کثرت و عظمت آمده و از تعبیر «خیر» چنین برمی آید که رقم معینی مد نظر نمی باشد و «خیر» به جزائی افزون بر «آلف شهر» اشاره دارد. این خاصیت عظمت بخشی لیالی قدر به لحاظ کمی و کیفی در دو مقوله شرافت زمانی و اعمال انسانها قابل بحث است.

عنوان بحث: خاصیت عظمت بخشی لیالی قدر در مورد کمیت زمان

الف) شرافت زمان لیلۃ القدر بر اساس رخدادهای مربوط به آن

شرافت این ظرف زمانی یعنی (لیلۃ القدر) برحسب مظرّف آن است هم از حیث تکوینی یعنی آنچه که در زمین و زمان و تدبیرات در ماوراء الطبیعه صورت می گیرد «خیر من الف شهر» است و هم از حیث آنچه که از افعال و عبادات بندگان در این شب واقع می شود «خیر من الف شهر» می باشد باید توجه داشت منظور آیه شریفه هزار ماهی است که فاقد لیلۃ القدر باشد. امام صادق (ع) می فرمایند:

«العمل الصالح من الصلوه و الزکاه و انواع الخیر، خیر من العمل فی ألف شهر لیس فیها لیلۃ القدر، و لولا ما یضاعف... تبارک و تعالی للمؤمنین ما بلغوا لکن... یضاعف لهم الحسنات» «کار شایسته در این شب مانند نماز و زکات و انواع کارهای نیک، از کاری که در هزار ماه بدون شب قدر صورت گیرد برتر است و اگر نبود که خداوند حسنات مؤمنین را مضاعف می کند ایشان به کمال فشیلت و ثواب نمی رسیدند و لی خدا عز و جلّ حسنات آنان را مضاعف می کند.»^۱

ب) شرافت زمان لیلۃ القدر بر اساس حقیقت زمان:

زمان مخلوقی از مخلوقات خداوند و مولود حرکت است و مانند سفینه ای انسان را به سوی مبدأ متعال پیش می برد چنانکه اکنون ما در ده سال گذشته حضور نداریم و این نشان می دهد که زمان ما را به پیش برده است و اما لیلۃ القدر چنان مرکبی است که سرعت سیرش از سایر زمانها بیشتر است و اصولاً بعضی زمانها نسبت به زمان عادی در طول سال خاصیتی دارند که مظرّف خود را، اعم از خیر یا شرّ، به میزان چندین برابر افزایش می دهد. چنانکه پیامبر (صلی

الله عليه و آله و سلم) فرمودند: «ان لربكم في ايام دهركم نفحات الا و تعرضوا لها»^۲

عنوان بحث : لیالی قدر فرصتی مغتنم برای جبران نقایص

از زمانهای خاص می توان برای جبران کاستی های گذشته بهره گرفت و لیالی قدر از این جهت موقعیتی استثنایی محسوب می شوند که حالت غفلت و عدم توجه در شبهای قدر با همین حالت در شبهای معمولی خیلی متفاوت است از این رو باید در این لیالی برای جبران کاستی ها و خطاهای گذشته تلاش نمود. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در سفارشات خود برای ماه مبارک رمضان می فرمایند: « فاسئلوا ربکم بنیات صادقہ و قلوب طاهرۃ ان یوفقکم لصیامہ و تلاوة کتابہ: از خداوند با نیات صادقہ و قلبی پاک درخواست و دعا نمائید در توفیق به روزه داری و تلاوت قرآن. »^۳

عنوان بحث : خاصیت عظمت بخشی لیالی قدر در مورد کیفیت زمان (شرافت کیفی لیلة القدر)

شرافت کیفی لیالی قدر: تنزل ملائکة و روح

آیه شریفه «تنزل الملائکة و الروح...» شرح چگونگی خیر بودن لیلة القدر از حیث کیفیت زمان می باشد و به بیان واقعه ای می پردازد که در این شب رخ می دهد یعنی تنزل ملائکة و روح تا طلوع فجر که البته این حادثه را ما در سایر لیالی در طول سال نداریم.

باید دانست تنزل ملائکة و روح برای افراد متناسب با استحقاق و استعدادی که دارند ظهور می یابد. برای برخی به صورت خوابهای معنوی، برای برخی با

تقدیرات و احوالات خوب در این شبها و آنانی هم که با ریاضت و مجاهدت به مکاشفه و مشاهده رسیده اند از نزول ملائکه در این مقام بهره مند می شوند. در هر حال نباید انتظار داشت بدون استحقاق و بدون تلاش و مجاهدت حقیقت را به گونه ای درک کنیم که اهل سیر و سلوک و مجاهدت درک می کنند و اگر چنین توقعی وجود داشته باشد یأس و ناامیدی و بدگمانی به وعده های الهی را در پی خواهد داشت.

عنوان بحث: اثر عظمت بخشی لیالی قدر بر کمیت اعمال ارتباط متقابل کمیت و کیفیت:

افزایش کمیت با کیفیت در ارتباط است به نحوی که می تواند کاستی های کیفی را جبران نماید و یا این که کیفیتی جدید بسازد به عنوان مثال قطرات زیادی به لحاظ کمی جمع می شوند و دریا را تشکیل می دهند تجمع مقادیر زیادی از کمیت موجب به وجود آمدن کیفیتی جدید می شود. واضح است که قطره فاقد خاصیتی است که دریا دارد.

در فضیلت نماز جماعت می بینیم که با افزایش تعداد نمازگزاران (افزایش کمی) کیفیت نماز بالا می رود و مستوجب ثواب زیادی می شود. به طوری که اگر تعداد افراد نمازگزار از ده نفر بیشتر شود ، حساب آن را جز خدا کسی نمی داند.^۴ فضیلت لیلة القدر بر سایر زمانها و خاصیت عظمت بخشی آن بر کمیت و کیفیت وقایع چنان است که وقتی مقدار عمل از لحاظ کمی زیاد می شود چنان در احوالات کیفی اثر می نماید که موجب تنزل ملائکه و روح در این لیالی می شود

و به عبارتی عبادت ناچیز بندگان چنان به لحاظ کمی عظیم می شود که از حیث کیفی قابلیت پذیرش ملائکه و روح حاصل می شود.

در هر حال کمیت بر کیفیت مؤثر است به طوری که عمل خیر اگر قلیل باشد و مداوم نباشد اثر ندارد و خاصیتش در کثرت و مداومت است. «یا ایها الذین امنوا اذکروا .. ذکر کثیرا»^۵

و نقل است از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) که فرمودند: « هر کس در این ماه زیاد بر من صلوات بفرستد خداوند حسناتش را در روز قیامت سنگین می کند در آن وقتی که میزانها سبک می شوند . »^۶

اصولا در این لیالی مبارک اگر کمیت نتواند مشکل کیفیت را حل نماید دیگر خاصیت «خیر من الف شهر» بی معنی خواهد بود.

به عنوان مثال: گفته شده: « نماز بنده بالا نمی رود برای او مگر آنچه را اقبال به قلب نموده است بر آن. »^۷ حال اگر این نماز غیرمقبول هزار برابر شود نه تنها خیر نیست بلکه خسرانی عظیم است .

عنوان بحث : اهتمام بر افزایش کمیت عبادات در لیالی قدر

در لیالی شریف قدر از اهتمام به تدارک کمی عبادات نباید غافل بود و باید در جهت درک فرصتها و لحظات این لیالی تلاش نمود. مؤمن باید زیرک باشد و دریابد که انجام چه امری از حیث محتوا بهترین است تا در این شبها به انجام آن همت گمارد.

عنوان بحث : اثر عظمت بخشی لیالی قدر بر کیفیت اعمال

کیفیت اعمال در لیالی قدر به حکم ربوبیت خدایتعالی در حد هزار برابر مانند همان اعمال در زمانهای دیگر افزایش می یابد بدین ترتیب منافاتی نیست که کسی

در عبادات احساس کسالت داشته باشد و البته بر این حال خود حسرت بخورد ولی همین عبادت را پروردگار متعال بالا برده بر کیفیت آن بیفزاید.

نقل است از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) که: «خدایتعالی به بنده ای که نیمه شب برای نماز برمی خیزد و سجده می کند در حالیکه خواب است مباحات می کند و به ملائکه می فرماید: بنده مرا بنگرید که روحش در نزد من است و جسمش در حال سجده برای من.»^۸

از سوئی دیگر موقعیت ممتازی برای دستیابی به ملکوت در این زمان خاص یعنی لیالی قدر و ماه مبارک رمضان ایجاد شده است. انسان در طی ماه مبارک رمضان به حکم وجوب، روزها را روزه می گیرد و شبها را به پا می خیزد و بدین سان شرایطی را تجربه می کند که اولیاء الهی در تمام طول زندگی خود بر آن مداومت دارند.

عنوان بحث: هشدار: تأثیر عظمت بخشی لیالی قدر بر افعال ناصالح

خاصیت عظمت بخشی لیلۃ القدر اختصاصی به افعال نیک نداشته افعال ناصالح را نیز در بر می گیرد البته تصریح آیه شریفه مربوط به افعال صالح است اما بنا بر قرائن دیگر می توان چنین استنباط نمود که زشتی اعمال ناصالح چنانکه در لیالی انجام شود با انجام این اعمال در زمانهای دیگر برابر نیست بلکه قبیح تر است خصوصاً که تقدیرات نیز که براساس افعال آدمی رقم می خورند در این شبها مقدر می گردند.

از جمله این قرائن می توان به موارد ذیل اشاره نمود.

(الف) پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمایند: «الشقی من حرم غفران ... فی هذا شهر: همانا آنکه در این ماه از غفران الهی محروم بماند شقی و بدبخت

خواهد شد.»^۹ بنابراین وقتی محرومیت از غفران در مورد گناهان گذشته موجب شقاوت باشد مسلماً اضافه کردن بار گناه خسران بزرگتری را در پی دارد.

ب) شرافت زمانی و مکانی بر زشتی افعال ناصالح می افزاید چنانکه در حرم الهی و ایام ... خطا مستوجب کفاره است «یسئلونک عن الشهر الحرام قتل فیه قتل قتال فیه کبیر»^{۱۰}

ج) معصیت انسان را از دریافت خیرات و توفیقات محروم می نماید. حال در لیالی قدر که آیه شریفه صراحت به خیریت آن دارد کسی که با ارتکاب معاصی از این خیریت عظیم محروم می شود درواقع به اندازه همین «خیر من الف شهر» خسارت می بیند.

د) در شرایط افزونی نعمت مجازات گناه شدیدتر می شود چنانکه خداوند در پاسخ به حواریون حضرت عیسی (علیه السلام) که طلب مائده آسمانی می کردند می فرماید: «خداوند گفت من فرو فرستنده آن بر شما هستم، ولی پس از آن اگر کسی از شما انکار ورزد او را به چنان عذابی دچار می سازم که هیچیک از جهانیان را نکرده باشم»^{۱۱}

هـ) مجازات گناهان کبیره جنبه تکوینی دارد نه اعتباری چنانکه در مورد حسد گفته اند: «حسد ایمان را می خورد چنانکه آتش هیزم را می خورد.»^{۱۲} مانند سم که مصرف آن آثار سوء تکوینی دارد اگر کسی در زمانی که می خواهد معامله سودمندی انجام دهد در اثر مصرف غذای مسموم بیهوش گردد چه قدر متحمل خسارت می شود؟ موقعیت گناه و آثار آن نسبت به عظمت موقعیت لیالی قدر چنین است.

عنوان بحث : ترک محرمات و راضی بودن به تقدیرات الهی زمینه ساز دریافت برکات ماه مبارک رمضان:

الف) باید مراقب باشیم با انجام قبایح، برکات این ماه را ضایع نسازیم و چنانکه بین انجام واجب و ترک حرام تزامنی ایجاد شد بر ترک حرام همت گماریم. چنانکه از نظر فقهی نیز ترک محرمات بر انجام واجبات مقدم است و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز می فرمایند: « در ماه مبارک رمضان بهترین اعمال ترک محرمات است. »^{۱۳}

ب) باید به خداوند و اراده او متکی بود و به تقدیرات الهی رضایت تام داشت گاهی نعمتی به ما داده می شود و ما شکر آن را به جا نمی آوریم و از این رو همین نعمت برای ما مستوجب عذاب می شود چنانکه در بحث حواریون حضرت عیسی آمد و نیز با توجه به آثار تکوینی لیالی قدر در عظمت بخشی گناهان و اصولاً در هر امری از خیر یا شر باید در خواسته هایمان دقت کنیم تا آنچه که می طلبیم خیر و صلاح ما در آن باشد زیرا حتی خطا درخواستی ها نیز به اضعاف مضاعف عظیم می شود.

پس از آنجا که ما خود صلاح خود را نمی دانیم باید راضی به تقدیرات الهی و آنچه که او برایمان خواسته و جز صلاح چیزی نیست باشیم و بر آنچه که می خواهیم اصرار نورزیم.

یکی از یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) چندین بار از پیامبر درخواست نمود که دعا بفرمایند، خدا او را از تنگدستی خلاص نماید. پیامبر ابا می فرمودند تاآنکه در اثر اصرار آن مرد، پیامبر دعا فرمودند و خداوند نیز به وی مال فراوان داد چنانکه او مجبور شد به علت کثرت گوسفندان و خدم و حشم از شهر

خارج می گردد بدین ترتیب از شرکت در نمازهای جماعت محروم شد و سرانجام نیز در مقابل حکم زکات مقاومت نموده در شمار مخالفین درآمد.^{۱۴}

عنوان بحث: اثرات لیالی قدر در مورد افعال صالح و ناصالح متفاوت است.
باید دانست در این لیالی شرور به اندازه خیرات افزایش نمی یابد. چنانکه در آیات دیگر آمده است: «من جاء بالحسنة فله عشرة امثالها و من جاء بالسيسة فلا يجزي الا مثلها...»^{۱۵}

همچنین اگر گناهان مانند عبادات افزایش یابد تعبیر «خیر» دیگر معنا نخواهد داشت. از طرفی اشاره انحصاری به ملائکه و روح و عدم اشاره به شیطان نیز دلیلی دیگر بر عدم تساوی خاصیت عظمت بخشی لیلۃ القدر در مورد اعمال صالح و ناصالح می باشد و با این بیان، سوره مبارکه در بیان خیریت و برکات لیالی قدر باشد.

پی نوشت:

- (۱) میزان الحکمه، ج ۱۰، ح ۱۶۳۸۰
- (۲) بحار الأنوار ؛ ج ۶۸، ص ۲۲۱
- (۳) مفاتیح الجنان، خطبه شعبانیه
- (۴) مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۴۸۷
- (۵) سوره احزاب/۴۱
- (۶) مفاتیح الجنان، خطبه شعبانیه
- (۷) علل الشرایع، ج ۲، ص ۳۲۷، ح ۲

- ٨) بحار ، ج ٨٤، ص ٣٥٩
- ٩) مفاتيح الجنان، خطبه شعبانيه
- ١٠) سوره بقره / ٢١٧
- ١١) سوره مائده/ ١١٥
- ١٢) اصول كافى، ص ٢٣١
- ١٣) مفاتيح الجنان، خطبه شعبانيه
- ١٤) تفسير نمونه ، ج ٨ ، ص ٤٩
- ١٥) سوره انعام/ ١٦٠